

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

İslâm Ahlâkinin Esasları

Ahmed NAİM

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

467

Ahlak Klasikleri Serisi: 1
Alevî-Bektâşî Klasikleri Dizisi: 1

İslam Ahlaki'nın Eşasları
Prof. Dr. Recep Kılıç

© Bütün Hakkları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.
2. Baskı, Ekim 2014, Ankara, 3.000 Adet

ISBN 978-975-389-654-2
14.06.Y.0005.467
Matbaa Sertifika No: 15402

Türkiye Diyanet Vakfı İLKSAY Kurulu'nun
01.09.2009 tarih ve 32/2 sayılı kararıyla yararlı görülmüş
ve Mütevelli Heyeti'nin
15.09.2009 tarih ve 1306/11 sayılı kararıyla
basılmıştır.

Grafik Tasarım ve Uygulama

www.sfn.com.tr
0312 472 37 73-74

Baskı ve Cilt
TÜRKİYE DİYANET VAKFI
Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi
Alinteri Bulvarı 1256 Sokak No: 11 Yenimahalle / ANKARA
Tel: 0312 354 91 31 (pbx) Faks: 354 91 32
e-posta: tdvyayin@diyanetvakfi.org.tr

İslâm Ahlâkının Esâfları

Ahmed NAİM

Notlar İlâve Ederek Sadeleştirilen
Prof. Dr. Recep KILIÇ

TÜRKİYE DİYANET VAKFI

Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi

Tel: +90 312 354 91 31 (pbx) • Faks: +90 312 354 91 32

e-posta: tdvyayin@diyanetvakfi.org.tr

www.tdv.org.tr

Ahlâk Klasikleri Hakkında

Ahlâk, insanın bir varlık şartıdır. Bundan dolayı ahlâk kurallarına riayet edilmediği yerde bile, sanki riayet ediliyormuş gibi görünmeye azami dikkat edilir. Bir ahlâk varlığı olması, insanı diğer canlılardan *mâhiyet itibariyle* ayıran en önemli özellikidir. Bu özellik, insanın hem teknik, ekonomik, siyasi ve sosyal karakterli fil ve hareketlerinin birbirinden kopuk olarak ele alınmasına imkan vermez, hem de insanın doğal bir evrimin sonucu olarak ortaya çıktığını iddia eden görüşleri geçersiz kılar. Canlılar arasında sadece insan davranışlarının ahlâkî değerlendirmeye konu olması, ahlâkin insanın özsü bir niteliği olmasıyla alakalıdır. İnsanın etrafındaki sosyal ve tabii çevresiyle olan ilişkileri gibi, Yaratıcı ile ilişkileri de ahlâkî değerlendirmeye konudur. Esasen sadece inanç ile davranış arasında değil, düşünce ve bilgi ile söz ve davranış arasında da, yani bilgi ile ahlâk arasında da sıkı bir bağ vardır. Yaratıcı ve yaratılan hakkındaki hakikat bilgisi, bilginin aynı zamanda hayatı yön vermesi gereken bir ahlâkî sorumluluk olduğuna işaret eder.

Ahlâk, bireyin olduğu gibi toplum hayatının da olmazsa olmaz şartlarından biridir. Çünkü neyin iyi, neyin kötü olduğu hakkında ortak bir anlayış bulunmaması halinde, insanlar arasında düzen ve huzurun yerini kargaşa alır. Bu sebeple ahlâkî değer ve kurallar, toplumu inşa edici değer ve kurallardır.

İnsanın ‘özü’nü oluşturan temel bir nitelik olduğundan dolayı ahlâk ile tarih arasında sıkı bir münasebet vardır. Çünkü tarihi yapan, görünen fâil, insandır. İnsan, tarihin akışına kurduğu medeniyetler ile yön verir. Medeniyetlerin doğuşu ve yükselişinde insanın sahip olduğu ahlâkî değerler temel bir rol oynar. Nitekim İslam’ın doğuşunun hemen akabinde ortaya çıkan İslam medeniyetinin merkezinde de evrensel ahlâkî değerlerini özümseyip davranışa dönüştürmiş İslam’ın insanı bulunmaktadır. Bugün de yeni bir medeniyet hamlesinden söz etmek istiyorsak, bunun ön şartının aynı ahlâkî niteliklere sahip insan olduğunu unutmamak gereklidir.

Kelime anlamı ile din, huy, hal ve hareket tarzı gibi anımlara gelen ahlâk; İslam düşüncesinde, nefsin bir melekesi veya hâli sayılmak suretiyle, insanın karakter yapısını anlatmak için kullanılır.

mıştır. İnsanın düşünce ve niyetleri ile davranışlarını şekillendiren, sahip olduğu bu karakter yapısıdır. Bundan dolayı ahlâkî davranış ile karakter, çoğu kez aynı anlamda gelir. Bir davranışın ahlâkî olup olmadığı hakkında verilen bir hüküm, aynı zamanda o davranışta bulunan insanın karakteri hakkında verilmiş bir hüküm demektir.

İslam düşündesinde ahlâk ilmi, ‘nazari’ ve ‘ameli’ olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. *Nazari ahlâk*, ahlâkî değer ve kurallarla ilgili teori ve fikirleri içine alır; bugünkü kullanımıyla ahlâk felsefesine tekabül eder. Burada insanın hangi gayeler için yaşaması gerektiği, iyi, kötü ve vazifenin ne olduğu gibi genel meseleler ele alınır. Ameli ahlâk ise ahlâkî vazifelerin türlerini ve vasıflarını bildirir; insanın ailesine, çevresine ve toplumuna karşı olan vazifelerini belirtir. İslam düşünürleri, nazari ahlâk alanında olduğu kadar ameli ahlâk alanında da kalıcı eserler vermişlerdir.

İslam’ın II. yüzyılının başlarından itibaren ahlâka dair eserlerden oluşan zengin bir literatür meydana gelmiştir. Başta *Kütüüb-i Sittî* olmak üzere hemen hemen her hadis mecmuasında “Kitabu'l-Edeb”, “Kitabu'l-Birr”, “Kitabu Hüsnî'l-Hulk” gibi başlıklar altında özellikle ahlâk hadislerini ihtiva eden bölümler bulunmaktadır. Buharı’nın *el-Edebu'l-Mufredî*'i gibi sadece ahlâk hadislerinden oluşan eserler hazırlanmış; Fıkıh ve Tefsir dalında kaleme alınan eserlerde ahlâk ile ilgili konular sıkça yer verilmiş, Kelam ilminde ahlâk ile ilgili ameli ve nazari konular ağırlıklı olarak ele alınmış; Tasavvuf alanında yazılan eserlerde ahlâkî erdemler deruni dindarlığın vazgeçilmez bir öğesi olarak işlenmiştir. Eski Yunan filozoflarının ahlâkla ilgili tarif ve tasriflerinden yararlanan İslam filozofları, temeli Kur'an ve Sünnet'e dayalı İslam ahlâkını sistemli bir şekilde açıklamaya çalışmışlardır. Vakfımız her zaman iftihar ettiğimiz zengin mirasımızı teşkil eden bu eserler arasından ahlâk klasiklerini, özgün bir şekilde neşrederek, günümüz insanının ufkunda yeni bir pencere açmayı arzu etmektedir. Neşredilen bu eserlerin hepimiz için yararlı olmasını umuyor ve diliyorum.

Prof.Dr. Ali BARDAKOĞLU
Diyanet İşleri Başkanı ve
TDV Mütevelli Heyeti Başkanı

Ahlâk Klasikleri

Türkiye Diyanet Vakfı, kuruluşundan bu yana gerçekleştirdiği yarınlar ve etkinliklerle toplumu din konusunda aydınlatmakla görevli bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı'na destek veren bir kuruluştur. Yüzyıllardır birçok farklı kültür, inanç biçimleri ve değerlerinin yaşadığı Anadolu'muz, herkesi hayran bırakacak bir zenginliğe sahiptir. Söz konusu mirası ülkemiz insanlarına kazandırmayı öncelikli görevlerinden sayan Vakfımız, bu amaçla "Anadolu Halk Klasikleri" üst başlığı altında bir yayın serisi planlamıştır. Bu seri içerisinde, farklı kültür gruplarının klasikleri başta olmak üzere dini-ahlâkî düşünce eserleri, sanat ve edebiyat eserleri yer almaktadır. Vakfımız bu sayede toplumumuzun muhtelif katmanları arasındaki kaynaşma ve dayanışmayı güçlendireceğine inanmaktadır.

Bu amaçla gerçekleştirdiğimiz yayın serisinin ilk kategorisini oluşturan Alevî-Bektâşî Klasikleri çerçevesinde şimdîye kadar on değerli eseri, *orijinal yazmaları, yeni Türk Harfleriyle okunuğu ve günümüz diline aktarılışlı* biçiminde, kaliteli bir baskıyla yayımlamış olmanın mutluluğu içerisindeyiz. Kamuoyundan olumlu tepkiler alan bu kategorideki çalışmalarımız devam etmekte olupümüzdeki günlerde serinin diğer eserleri de okuyucularımızla buluşturulacaktır.

Serimizin ikinci kategorisi ise Ahlâk Klasikleri'nden oluşmaktadır. Bilindiği gibi evrensel ahlâkın içinde, her dinin, her medeniyetin kendi inanç ve dünya görüşü istikametinde, kendisine özgü bir ahlâk sistemi vardır. Allah tarafından insanlığa son din olarak gönderilmiş olan İslam'ın da özgün bir ahlâk öğretisinin bulunduğuunda kuşku yoktur. Aslında İslam, kelimenin tam anlamıyla bir ahlâk dinidir. Vicdانا ve ahirette hesap verme inancına dayalı bir hak ve sorumluluk anlayışı, beşerî ilişkilerde samimiyeti ve sadakati ön planda tutması gibi hususlar, İslam ahlâkının, evrensel ahlâk içindeki mutena yerini oluşturur.

Aslında ahlâk, insanlıkla yaşıttır. Bütün peygamberlerin öncelikli görevi, ahlâklı, erdemli toplumlar oluşturabilmekti. Hz. Peygamber de, gerek önceki peygamberlerin öğrettiği gerek

içinde yetiştiği toplumda var olan ahlâkî öğretileri geliştirmiş, onlara derûnî ve uhrevî bir boyut katarak ideal ahlâkın en güzel örneklerini bizzat yaşayarak öğretmişti. Yüksek ahlâkın timsali olan Allah Rasulü, kendi ifadesiyle “Güzel ahlâkı tamamlamak için gönderilmiştir”. Hz. Aîse'nin belirttiği gibi, “O'nun ahlâkî Kur'an idi” ve O, ahlâkî öğretilerin özünü ve ruhunu Yüce Kur'an'dan almış ve bunu 23 yıl boyunca ashabına uygulamalı olarak öğretmiştir.

Hz. Peygamber'den sonraki asırlarda Müslüman ilim adamları, Kur'an ve Sünnet'te yer alan bu ahlâkî öğretileri, kendi alanlarındaki kitaplarında farklı zaviyelerden işledikleri gibi, bu konuda müstakil eserler de vermişlerdir. Kindî, Fârâbî, İbn Miskeveyh, İbn Sina, Mâverdî, İbn Hazm, İbn Arabî, Tûsî, el-Îcî, Devvânî, Kemalpaşazâde, Kinalizade Ali Efendi, Ahmed Naîm gibi birçok İslam filozofu ve ahlâkçısı, bu sahada klasikleşen eserlere imza atmışlardır.

İslam dünyasında fakih, muhaddis, mütekellim, mutasavvif ve filozoflar ahlâk anlayışlarını oluştururlarken Kur'an ve Sünnet'i her zaman göz önünde bulundurmuşlardır. Bu durum onların, dönemlerinde geçerli olan felsefi anlayış, bilimsel birikim ve dünya görüşünün tesiri altında kalmadıkları anlamına gelmemektedir. Nitekim, ahlâk alanında klasik haline gelmiş bu eserlerin bazlarında, Kur'an-ı Kerim'de veya Sahih Sünnet'te açıkça yer almadiği halde, dönemlerinde geçerli kabul edilen anlayış ve görüşlerin tesirinde kaleme alındıklarından dolayı, bugün için kabul edilmesi mümkün olmayan birtakım tesbitler rastlamak mümkün olabilmektedir. Meselâ, kadının sosyal hayatı konumu, eğitim ve öğrenimi ile ilgili bazı değerlendirmeler, İslam adına bugün kabulü söz konusu olmayan tesbitler durumundadır. Bu eserlerin neşri, kaleme alındıkları dönemin kültürel kabullerini yansitan bu tür görüşlerin bugün de kabulü anlamına gelmemektedir. Bunlar, insan ve ahlâk ile ilgili

geçmişte ne tür anlayışların bulunduğu göstermesi bakımından, kültür tarihi açısından bir anlam ifade etmektedir. Dolayısıyla ahlâk klasiklerinin neşri ile bir taraftan ahlâkî düşünce dünyamızın birikimi günümüze taşınmış olmakta diğer taraftan da kültür tarihimize ışık tutulmaktadır. Günümüz bilim insanından beklenen, bu eserlerden de istifade ederek Kur'an ve Sünnet merkezli yeni ahlâk klasikleri ortaya koymasıdır.

İşte biz Ahlâk Klasikleri kategorisinde, uzak ve yakın geçmişte, muhtelif İslam ahlâkçıları tarafından kaleme alınan ve zaman içerisinde klasikleşmiş olan eserlerin bir kısmını tipki Alevî-Bektâşî Klasiklerinde uyguladığımız yöntemle siz değerli okuyucularımıza kazandırmak istedik. Bunlardan bazıları, Müslüman filozofların eserleri olup, İslam ahlâkını daha çok felsefi açıdan ele alırken, bazıları ise pratik ahlâkî öncelemiştir. Burada şunu da ilave etmeliyiz ki, Ahlâk Klasikleri kategorisi, sadece geçmişteki ahlâk eserlerini içermemekte, bu anlamda gerek İslam Ahlâkî gerek evrensel ahlâk yahut etik değerler açısından kaleme alınmış yeni çalışmalarla da kapı aralamaktadır. Bu yayınlarımızın da halkımızın ilgisine mazhar olmasını umuyoruz.

Prof.Dr. Saim YEPREM

TDV

İlim-Kültür-Sanat ve Yayın Kurulu Başkanı
(İLKSAY)

İçindekiler

- 14 Ahmet Nâim: Hayatı, Eserleri ve Fikirleri
- 20 Ablâk Anlayışı
- 22 İslâm Ablâkı
- 24 Kant Ablâkı'nun Tenkiði
- 28 Hürriyet Problemi ve Kader İnancı
- 33 Ablâk-ı İslâmiyye Esasları
- 35 Giriş: Kitabın Yazılış Sebebi
- 37 İslâm Ablâkının Esasları
- 47 Güzel Ablâkın İslâm'daki Önemine Dair Çeşitli Âyet-i Kerûme ve Hâdîs-i Şerîfler
- 61 İman ile Güzel Ablâk Arasındaki İlişkiyi Açıklayan Hadîs ve Deliller
- 67 Hürriyet ve Sorumluluğa İğaret Eden Âyet ve Hadîsler
- 69 Özgürlük - Kadere İman
- 79 Aşlı Günah Teorisî İslâm Dinine Uymaz
- 85 İyi veya Kötü Davranışı Yerine Getirmenin Sorumluluğu Fâiline Âittir
- 91 Buluşıcı Hastalıklardan Korunma ve Tedâvî Meseleleri
- 101 "Allâh'ın Sünnetinde Bir Değişiklik Bulamazsun" Âyet-i Kerîmesi Işığında
- 109 İlim ve Din İlişkisi
- 117 Bazı İyi Davranışların Sevabı Fâilinin Dışındaki İnsanlara da Geçer
- 125 Ahlaki Ödevlerin Kaynağı Dindir
- 131 Rasyonalizm İslâm Dini ile Barışabilir
- 139 Kaynağı Vahiy Olmakla Ablâkî Ödev Aklî Mâhiyetini Kaybetmez
- 147 Ablâk Yasası ve Hadîslerle Sâbit Olan Ablâkî Büyürukların Karşılaştırılması
- 153 Sorumlulukta Peygamber ile Ümmet Ortaktır
- 167 Dinî ve Ablâkî Ödevler İki Derecelidir

Mündericat

